

In deze reeks blikken schrijvers vooruit op het grootste aller mysteries: de dood. Zien ze hun eigen sterfscène al voor zich? Vertrekken ze met de pen in de vuist?

HET EINDE

DEZE WEEK: **LIES VAN GASSE**

is 35 en dichter en beeldend kunstenaar. Ze debuteerde in 2008 met de bundel 'Hetzelfde gedicht steeds weer', en maakte graphic poems, onder meer met collega's Peter Theunynck en Annemarie Estor.

In de donkere dagen van de winter denk ik al eens vaker aan het keren der seizoenen in figuratieve zin. In mijn eigen leven is de dood nog veraf, maar in mijn familie zijn een aantal mensen jong gestorven; we associëren het verlies van vrienden met het einde van ons leven, maar soms komt dat einde onverwacht vroeg.

'Jong sterven voelt altijd onrechtvaardig. Maar het intrigeert mij hoe verschillend mensen daarmee omgaan. Sommigen geven het op een mooie manier een plaats, zodat wie weggevalen is in de gedachten van de anderen blijft voortleven - dat vind ik knap. Veel moeilijker vind ik het als mensen het zo'n immense plaats geven dat het hun hele leven belemmert. Ik zou niet willen dat mijn zootje niet weet hoe hij verder moet als ik sterf. Natuurlijk zou ik het fijn vinden dat hij mijn herinnering in ere houdt, maar ik hoop vooral dat hij onthoudt dat hij een eigen leven moet uitbouwen en dat wie wegvallt daarin aanwezig is als een echo, maar niet alles stillegt.'

'Het liefst zou ik niet aftakelen. Vroeger zei ik dat ik niet oud wilde worden, maar daar ben ik met het ouder worden vanaf gestapt. "Oud" is relatief, en veel mensen van ver voorbij de zeventig maken nog prachtige dingen. Mijn grootvader stierf toen ik twintig was; hij was nog heel actief en creatief, en van de ene dag op de andere was het afgelopen. Dat was een enorme schok voor zijn omgeving, maar voor mezelf zou ik dat geen slechte dood vinden, zo tot het einde in je kracht blijven en dan wegvallen. Dan wordt de herinnering niet beoedeld door iemand die veel van zichzelf verliest. Ik wil er ook zonder voorkennis door overvallen worden; ik ben niet zo goed in uitgebreid afscheid nemen.'

'Schrijven helpt voor het bewaren van de herinnering: je gedachten blijven. In de zomer waarin ik *Wenteling* schreef, ben ik ziek geweest - niets dramatisch, maar erg genoeg om te denken "wat als...". Plots plaatste ik mijn werk heel centraal: die bundel moest absoluut af raken en in de wereld komen. Daar schrok ik van.'

'Je hoort soms verhalen over oudere kunstenaars die uitgeschreven zijn; zelf zou ik me maar half voelen als ik ooit zou stoppen. Het is een mooi idee om je oeuvre af te ronden op een hoogtepunt, maar ik zou altijd het gevoel hebben dat er in mijn dagelijkse leven dan iets ontbreekt: creëren is ook een manier van zingeving. In poëzie kan je ideeën vertellen die een tegengif zijn tegen de waan van de dag.'

'Misschien beangstigt sterven me nu wel meer dan vroeger, omdat er meer mensen zijn die ik niet wil verliezen. De

© JeRoen Murré

'Ik zou niet willen dat mijn zootje niet weet hoe hij verder moet als ik sterf'

de gestorven geliefde. Dat heeft mij gepakt, omdat hij in die gedichten persoonlijker wordt dan in eerder werk. Ik heb moeite met gedichten die te autobiografisch zijn, maar een glimp van iets persoonlijks maakt poëzie soms net toegankelijk genoeg. Ook dat je op hoge leeftijd nog kunt evolveren als dichter geeft mij moed.'

'Ken je *Blijven en verreizen* van Hans Groenewegen? Hij had een hersentumor en wou tot het einde blijven schrijven, maar toen hij beseftte dat hij de bundel niet zou kunnen afwerken, heeft hij hem verspreid onder verwante dichters. Ook ik heb met een paar stukjes gewerkt. Dat was tragisch en mooi tegelijkertijd: die bundel voelt onaf, maar doordat anderen gereageerd hebben op zijn fragmenten, symboliseert hij heel sterk het voortleven van de dichter die er niet meer is.'

'Als een jonge dichter iets doet met iets wat ik geschreven heb, of een student mij mailt, voel ik die resonantie ook. Dat is me meer waard dan alle andere vormen van erkenning: voelen dat wat je maakt wordt meegenomen door mensen na je.'

Opgetekend door Gaea Schoeters

geboorte van mijn zootje was een keerpunt: als ouder ben je nooit meer gerust, terwijl je net moet uitstralen dat je vol vertrouwen in het leven staat. Misschien is het thema kwetsbaarheid daardoor binnengeslopen in mijn werk: ik ben mij in de gedichten die ik de laatste maanden schrijf des te meer bewust van wat er goed bewaard moet worden.'

'Zelf heb ik geen behoefte aan een graf: ik vind het een mooi idee gewoon weg te zijn, iets waarvan alleen nog een gedachte overblijft. Maar een graf biedt troost, dus misschien is dat toch beter. Mijn begrafenis wil ik heel klein: tijdens de Eenzame Uitvaarten ontdekte ik hoe mooi eenvoudig is. Gedichten en mensen die met elkaar praten, dat past me beter dan een klasieke begrafenis.'

'Ik heb lang alleen gewoond en was bang dat niemand mij zou vinden als ik doodviel. De Eenzame Uitvaarten hielpen mij van die angst af, want ik beseftte dat ik massa's mensen rond me had. Dat maakte het des te schrijnender om te zien hoe mensen soms totaal afgesloten raken van vrienden en familie door emigratie, of gewoon door ouderdom. Ik vond het shockerend dat mensen in een appartement pas na weken gevonden werden. Er is te veel eenzaamheid in onze steden.'

'In *Totaal witte kamer* beschrijft Gerri Kouwenaar een kamer als symbool voor